

TÜRK, RUS VE UKRAYNA SİHİRLİ MASALLARINDA MİT VE RİTÜEL MYTH AND RITUAL IN TURKISH, RUSSIAN AND UKRAINIAN FAIRY TALES

Alina SARI*

Öz

Bu çalışmanın amacı, Ukrayna, Rus ve Türk masalları örneğinde sihirli masalında mit ve ritüelle ilgili unsurların incelenmesidir. Eski dönemlere ait inanışları içeren sihirli masalı kutsallığını kaybeden bireyselleştirilmiş mit olarak yorumlamak mümkündür. Aynı zamanda sihirli masal, geçiş dönemi ritüellerinin özelliklerini de barındırmaktadır. Çalışmada “Baba Yaga ve Cıvı” ve “Baba Yaga” adlı Rus masalları, “Bahadır Köpekoğlu” adlı Ukrayna masalı ve “Dünya-Güzeli” Türk masalının metinlerinde yer alan mitolojik ve geçiş dönemi ritüelleri ile ilgili öğeler “Masalda Mekân”, “Olağanüstü Kahraman (Doğuşu, Gücü, Yılanla Mücadelesi, Baba Yaga’nın Evinde Kılması, Evlilik Sınaması)”, “Olağanüstü Hayvanlar (At, Kuşlar Padişahı)”, “Bilge Kişiler”, “Sihirli Nesnelere” başlıkları altında incelenmiştir. Bütün masalarda kahramanın dünyası ve öteki dünya karşılığının mevcut olduğu görülmüştür. Sihirli masalarda demir, ateş ve suyun kutsallığı, kahramanın olağanüstü doğumu ve gücü, doğa ruhlarının kahramana yardım etmesi, kahramanı yönlendiren ve sunayan olağanüstü varlıklar, kahramana eşlik eden su menşeli at, kahramanın öteki dünyada uyması gereken yasaklar, öteki dünyaya ait varlıklara hediye/kurban sunması gibi mitolojik motifler tespit edilerek yorumlanmıştır. Farklı kültürlere ait sihirli masalarda kahramanın öteki dünyada tabii tutulduğu sınıma kapsamında ölüp yeni statüsüyle dirilmesi, bu kültürlerde erginlenme ritüellerinin önemli yer aldığı ve benzer şekilde masallara yansıtıldığı göstermektedir. Bu durum masalların kökenlerinin aynı kaynağa dayanması olarak yorumlanabildiği gibi sihirli masalın temelini oluşturan erginlenme ritüelinin kültürlerarası evrensel bir yapıya sahip olması olarak da yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Ukrayna, Rus, Türk, sihirli masal, mit, ritüel, geçiş töreni

Abstract

The aim of this study is to examine the elements related to myth and ritual in the wonder tale on the example of Ukrainian, Russian and Turkish fairy tales. It is possible to interpret the magic tale as an desacralized and individualized myth. At the same time, the wonder fairy tale also reflects the characteristics of initiations. In the study, elements related to the mythology and initiations contained in the texts of the Russian fairy tales “Baba Yaga and Starveling” and “Baba Yaga”, the Ukrainian fairy tale “Hero Suchenko” and the Turkish fairy tale “Outstanding Beauty” were identified. These elements were examined under the headings “Fairy Tale. The Other World”, “Extraordinary Hero (His Birth, Power, Battle with a Snake, Staying in Baba Yaga’s House, Marriage Test)”, “Extraordinary Animals (Horse, Anka Bird)”, “Wise People” and “Magic Objects”. It has been seen that all these fairy tales contain the opposition of hero’s world and the other world. The extraordinary birth and power of the hero; the sanctity of iron, fire and water; nature spirits helping the hero; the water origin of the horse; the prohibitions that the hero must obey in the other world; the gifts/sacrifices presented to beings from the other world; the procedures related to

Article Info

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 13/12/2024

Kabul Tarihi: 25/12/2024

Atf

Sarı, A. (2025). Türk, Rus ve Ukrayna Sihirli Masallarında Mit ve Ritüel. *Anasay*, 31, 199-214.

Research Article

Received: 13/12/2024

Accepted: 25/12/2024

Cite this article as:

Sarı, A. (2025). Myth and Ritual in Turkish, Russian and Ukrainian Fairy Tales. *Anasay*, 31, 199-214.

* Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi (Folklor) Doktora Programı, sarialina26@gmail.com, **ORCID ID** <https://orcid.org/0000-0002-6095-520X>

contagious magic were explained in terms of mythology. In these fairy tales the hero dies as a part of the test he is subjected to in the other world and is resurrected with the new status, which shows us that initiation rituals are important in these cultures and are reflected in the tales in a similar way. This can be interpreted as the origins of the fairy tales being based on the same source, or as the initiation ritual, that forms the fairy tale, depending on intercultural, universal constructs.

Keywords: *Ukrainian, Russian, Turkish, fairy tale, myth, ritual, initiation*

EXTENDED ABSTRACT

Fairy tales can be considered as myths that have lost their sacrality. Many motifs in the fairy tale can only be explained by referring to mythological sources. At the same time, those motifs can be used to explain the ancient beliefs of that folk group. In folkloristics, the idea that rites of passage form the basis of the fairy tale is also widely accepted. The initiation is based on the idea of the individual's death and rebirth with a new status. In fairy tales, the hero's journey to the other world is like a temporary death. The hero, who returns to his own world after acquiring extraordinary objects and a partner in the other world, gains a new social position.

In the study, mythological elements, beliefs and rituals in fairy tales were examined through examples selected from Turkish, Ukrainian and Russian fairy tales. The fairy tale material consists of Ukrainian fairy tale "Hero Suchenko" (AT300 and AT513), Russian tales "Baba Yaga and Starveling" (AT327B type), "Baba Yaga" (AT480E) and Turkish tale "Outstanding Beauty" (AT551 and AT531). The heroes of these tales set out to complete some kind of a fairy tale shortage. In the Turkish fairy tale, the Prince has to bring soil from where the sultan's horse has not trodden to heal his father's eyes, the protagonist in the "Baba Yaga" sets out to complete her stepmother's mission. The time the hero spends on the road is often unclear, but the world to which the hero belongs and the other world, where extraordinary objects and mythological beings such as Birds-Padishah exist, are usually separated by sea, mountains and forest. The places of the other world may include a forest, a mountain top or a high tree.

Like the mythological hero, the hero of the fairy tale is born in an extraordinary way and has a power that surpasses everyone. In the Ukrainian tale, Suchenko is born from a dog that eats a magic pike. Starveling is born from an egg and grows up within hours. In the Ukrainian tale Suchenko fights with snakes with three, six and twelve heads. The dragon or snake, which has an important place as a symbol of chaos in cosmogonic myths, is an entity that the hero must defeat as part of the initiation ceremony in the tale. In the tale, it is emphasized that the hero and the snake are destined enemies, and there are certain etiquettes for their fighting. The glove that sheds blood when its owner is in danger and the measurement of the snake's power according to its breath are motifs related to contact magic. The prohibition of otherworldly foods aims to ensure that the hero returns to his own world. In Russian tales, Baba Yaga is a character related to death and the world of the dead, as she lives in a house resembling a coffin and has bone feet. Baba Yaga plays an important role in the initiation ceremony to which the hero is subjected. In order to escape from her house, the protagonist must present gifts to her underlings and use extraordinary objects to cross the border of the other world.

In addition to the initiation ritual, the tale also depicts a marriage ritual. In "Hero Suchenko" the protagonist must pass through three magical fields to reach the place where he can marry. During this journey, the hero must follow the rules for an alive person in the world of the dead, such as not sleeping, not laughing and singing, and not looking back. People with extraordinary powers, who help Suchenko pass the marriage tests, are also present in Turkish tales and can be described as nature spirits. In Ukrainian and Turkish tales, there is a motif of a girl with extraordinary powers, surrendering only to the hero, who can defeat her. In tales, the horse helps the hero reach the other world and successfully complete the tasks there. In the Turkish and Russian tales it is mentioned that the mares come from the sea, which is also a common mythological motif. As a result, it was determined that the mythological elements in Turkish,

Ukrainian and Russian tales are similar. All these tales contain traces of rites of passage, based on death and resurrection of the individual.

Giriş

Grimm kardeşlerle başlayan ilk dönem folklor çalışmaları masallar ve mitler üzerine yoğunlaşmıştır. Bu türlerin birbirleriyle yakın ilişkisi araştırmaların temel sebebinin oluşturmuş, bu da beraberinde masalların kökeniyle ilgili nazariyelere ve inceleme yöntemlerinin geliştirilmesine yol açmıştır. Masalların kökeninde mitlerin izini arama, bugün de bilim dünyasının ilgisini çekmektedir. Nitekim halk biliminde sihirli masallarının, kutsallığını kaybeden mitten türediği düşüncesi yaygın olarak kabul görmüştür. Mitlerde olduğu gibi sihirli masalarda da kahraman olağanüstü bir şekilde dünyaya gelir, sıra dışı gücüyle olağanüstü yaratıkları yenerek sihirli nesnelere elde eder. Ancak mitlerden farklı olarak masalarda kahramanlıklar artık toplumun yararı değil, kahramanın şahsi mutluluğu için gerçekleştirilmektedir.

Meşhur Rus folklorcusu Yelizar Meletinskiy'e göre masalın kaynağı mit olduğu için masalın anlamını sadece mitoloji aracılığıyla açıklamak mümkündür (Meletinskiy, 1976, s. 262). Vladimir Propp "İstoriçeskiye Kornı Volşebnoy Skazki" çalışmasında masalların, evrenin yaratılışını ve düzenini açıklayan mitlerden ilham alan ve insan hayatını şekillendiren ritüellerden kaynaklandığını, eski dönemlerin ritüellerini anlamada kilit rol oynadığını savunmaktadır: "*Masal, çok sayıda ritüel ve geleneğin izlerini korumuştur: Birçok motif sadece ritüellerle kıyaslandığında genetik olarak açıklanabilmektedir. (...) Masalla ritüel arasındaki doğrudan bir ilişkiye nadiren rastlanılmaktadır. Daha çok ritüelin yeniden kavranması olarak adlandırılabilir başka bir ilişki, olgu söz konusudur (...) Kimi zaman ise daha ayrıntılı bir incelemeden sonra masalın açıklanan olgudan ziyade açıklayan olgu olduğu ortaya çıkmakta ve böylece masal, ritüelin anlaşılması için kaynak haline gelebilmektedir*" (Propp, 1986, ss. 23-24).

Ünlü Türk halkbilimcisi Ali Berat Alptekin bütün masalların kökenini Hindistan'a, mitlere veya "günlük hayatın bakiyelerine" bağlamanın doğru olmadığını vurgular. Alptekin, bu konuda din unsurunun da göz ardı edilmemesi gerektiğini ve bazı motiflerin dinî kaynaklarla açıklanabileceğini belirtir (Alptekin, 2018, s. 40, s. 44).

Ukrayna halkbilimcileri sihirli masalların kaynağının, geçiş dönemi ritüelleri olduğunu ileri sürmektedir. Viktor Davidük büyümlü masalların kültürel ve ideolojik bir olgu olarak ekzogami döneminde şekil aldığı belirterek içinde savaşçı ve çiftçi erginlenme törenlerinin tiplerinin olduğunu iddia etmektedir (Davidük, 2005, ss. 62-65). Eski Ukrayna geçiş törenlerini araştıran Vasıl Baluşok (1998, s. 22) da uzun bir gelişim süreci geçiren masalın dini-mitolojik inanışlar, ritüeller, büyüsel işlemler gibi eski dönemlere ait birçok izi barındırdığını söylemektedir. Ona göre masal; ergenlik, rahiplik, knezlik-askerlik ve takvimsel törenleri olmak üzere farklı tarihi dönemlerinin farklı geçiş töreni formlarının öğelerini içine almıştır.

Ukraynalı halkbilimciler Oleksandra Britsina ve Halina Dovjenok da olağanüstü masalın evlilik ve cenaze ritüelleriyle ilgili olduğuna ve masalda kahramanın ait olduğu dünyayla öbür dünyanın net bir şekilde ayrıldığına dikkat çekmektedir (Britsina ve Dovjenok, 2013). Geçiş töreninin temelini oluşturan bireyin tören yoluyla eski benliğini öldürmesi ve bunu takip eden yeni statüsüyle hayata dönmesi, sihirli masalarda açıkça izlenebilmektedir. Bu doğrultuda Ukraynalı masal araştırmacısı Olesia Naumovska masalın yapısında "yaşam-ölüm-ölümsüzlük" üçlüsünün metaforik bir şekilde ifade edildiğini belirtmektedir (Naumovska, 2020, s. 74).

Bu çalışmada Türk, Ukrayna ve Rus masallarından seçilen örnekler aracılığıyla mitolojik öğeler, inanışlar ve ritüellerin yansıması incelenecektir. İncelenen masallar Ukrayna'dan AT300 ve AT513 masal tiplerinin özelliklerini barındıran "Bahadır Köpekoğlu"¹, yalnız Rus değil bütün

¹ "Bahadır Köpekoğlu" (Ukraynaca "Про Сученка-богатиря") masalı, ilk defa 1879 yılında Pavlo Çubintskiy'in Ukrayna masalları kitabında yayımlanmıştır. Çalışmamızda incelenen masal, şu kaynakta yer

Slav mitolojisinde yer bulan AT327B tipindeki “Baba Yaga ve Cılız”² ve AT480E tipindeki “Baba Yaga”³ ile Türkiye’den AT551 ve AT531 tiplerine ait motifleri içeren “Dünya-Güzeli”⁴ aldı masallardır.

1. MASALLARDA MEKÂN VE ÖTEKİ DÜNYA

Ele alınan masalarda kahramanların öteki dünyaya ulaşması için geçmesi gereken yol, farklı şekillerde tasvir edilmektedir: “Baba Yaga ve Cılız” masasında kardeş kahramanlar otuz dokuz diyarı geçince Baba Yaga’nın yaşadığı dağa ulaşıyor; “Dünya-Güzeli” masasında Şehzade “*az gidiyor, uz gidiyor... Bir gece üstüne bir gece daha geçiyor...*” ve ancak üçüncü gecede Kuşlar Padişahı’nın tüyünü buluyor (Boratav, 1969, s. 82); Dünya-Güzeli’nin köşkünün bahçesine günlerce gitmek zorunda kalıyor (Boratav, 1969, s. 87).

Bu yol hiçbir zaman belirli ve ayrıntılı bir şekilde anlatılmaz, masalda onun bağlayıcı görevi vardır. Esas olan yol değil, kahramanın durup harekete geçtiği yerlerdir. Çoğu zaman kahramanın evden çıktıktan sonra durduğu ilk nokta, öteki dünyadır: “Baba Yaga” masasında kız “*yola çıkmış, yürümüş, yürümüş de vardığı yere varmış*” (Barag ve Novikov, 1984, s. 127), “Bahadır Köpekoğlu” masasında da Köpekoğlu ve kardeşleri saraydan çıkararak hemen “*el diyara, onuncu çarlığa*” gelmişlerdir (Dunayevska, 1990, s. 137; . Kahramanın kendi dünyasıyla öbür dünya arasındaki çizgiyi ne zaman geçtiği bilinmediği gibi yolda ne kadar süre kaldığı da bilinmemektedir.

Kahramanın hedefinin asıl öteki dünya olduğu, “Dünya-Güzeli” masasında gösterilmektedir. Bu masalda, padişah bilinmez bir hastalığa yakalandığı için gözleri görmez olur. Padişahın özelliklerinden biri, “*gezmediği yer, görmediği şehir, yenmediği kral*”ın kalmamasıdır (Boratav, 1969, s. 81). Derviş, bunun dermanının padişahın atının ayağının basmadığı toprak olduğunu söylemektedir: “*Sultanım, senin gözünün ilacı atının basmadığı topraktır*” (Boratav, 1969, s. 80). Padişahın oğulları babalarına yardım etmek için Yedi-Dağ’ın ardındaki Çetin-Tepe’nin doruğu, Yedi-Bayır ardındaki uçurum dibi gibi insanın ulaşması neredeyse imkansız

almaktadır: Dunayevska, L. (1990). *Z Jivogo Djerela: Ukrayinski Narodni Kazki v Zapısah, Perekazah ta Publikatsiyah Ukrayinskah Pismennukiv*. Kiev: Radyanska Şkola, ss. 136-147. AT300 ve AT513 tipleri ile ilgili bilgiler şu kaynaktan alınmıştır: Thompson, S. (1961). *The Types Of The Folktale: A Classification and Bibliography*. Helsinki: Academia Scientarium Fennica, ss. 88-90, 180-181. Masaldan alıntılar Ukraynadan Türkçeye çevrilerek verilmekte ve sürekli masala atıfta bulunarak metin bütünlüğünü bozmamak için sadece doğrudan alıntılarda kaynak gösterilmektedir.

²Baba Yaga ve Cılız (Rusçası “Баба Яга и Заморышек”) masalı ilk defa 1873 yılında Aleksandr Afanesyev’in “Rus Halk Masalları” kitabının birinci cildinde yayımlanmış, kitapta asıl Rus masalları haricinde diğer Slav milletlerin masalları da yer almıştır. Masalın metni şu kaynaktan alınmıştır: Barag, L. & Novikov, N. (1984). *Narodniye Russkiye Skazki A. N. Afanasyeva (3 Cilt)*. Moskova: Nauka. - 1. Cilt, ss. 132-134. AT327B tipi ile ilgili bilgiler şu kaynaktan alınmıştır: Thompson, S. (1961). *The Types Of The Folktale: A Classification and Bibliography*. Helsinki: Academia Scientarium Fennica, ss. 117-118. Masaldan alıntılar Rusçadan Türkçeye çevrilerek verilmekte ve sürekli masala atıfta bulunarak metin bütünlüğünü bozmamak için sadece doğrudan alıntılarda kaynak gösterilmektedir.

³Baba Yaga (Rusçası “Баба Яга”) masalı ilk defa 1873 yılında Aleksandr Afanesyev’in “Rus Halk Masalları” kitabının ilk cildinde yayımlanmıştır. Çeviri için metin şu kaynaktan alınmıştır: Barag, L. & Novikov, N. (1984). *Narodniye Russkiye Skazki A. N. Afanasyeva (3 Cilt)*. Moskova: Nauka. - 1. cilt, ss. 125-127. AT480E ile ilgili bilgiler şu kaynaktan alınmıştır: Thompson, S. (1961). *The Types Of The Folktale: A Classification and Bibliography*. Helsinki: Academia Scientarium Fennica, ss. 165-166. Masaldan alıntılar Rusçadan Türkçeye çevrilerek verilmekte ve sürekli masala atıfta bulunarak metin bütünlüğünü bozmamak için sadece doğrudan alıntılarda kaynak gösterilmektedir.

⁴“Dünya-Güzeli” masalı Pertev Naili Boratav tarafından derlenip yayımlanmıştır. Masal metni şu kaynaktan alınmıştır: Boratav, P. N. (1969). *Az Gittik, Uz Gittik*. Ankara: Bilgi Basımevi. – ss. 80-91. AT551 ve AT531 tipleri ile ilgili bilgiler şu kaynaktan alınmıştır: Thompson, S. (1961). *The Types Of The Folktale: A Classification and Bibliography*. Helsinki: Academia Scientarium Fennica, ss. 189-190, 197. Sürekli masala atıfta bulunarak metin bütünlüğünü bozmamak için sadece doğrudan alıntılarda kaynak gösterilmektedir.

olan yerlerden toprak getirirse de oraların da padişahın gençliğinde keklik ve ördek avladığı yerler olduğu ortaya çıkmaktadır. Olağanüstü bir nesne edinmek için kahramanın kendi dünyasının sınırlarının dışına çıkması gerekir ve padişah en küçük oğluna da bunu belirtir: “*Vazgeç oğul. Şu dünyada benim atımın ayağının değmediği yer yoktur*” (Boratav, 1969, s. 81).

Padişahın gözlerini iyileştirecek toprak, Dünya-Güzeli'nin gergefi altında bulunmaktadır. Dünya-Güzeli özelliklerine göre (fevkalade bir güzelliğe sahip olması - “*sırma saçlı*”, “*ay parçası gibi*”, olağanüstü bilgilere ve hayvanlara sahip olması, sadece hakiki kahramanın ulaşabileceği zor bir yerde yaşaması) öteki dünyaya ait bir karakterdir, yaşadığı yer de öbür dünyadır.

Şehzade'nin babasına ilaç bulmak için öbür dünyaya gitmesi, şamanların hastalara derman bulmak için öbür dünyaya yolculuğa çıkmasına benzemektedir: “*Şamanlar, sağaltma sırasında ve ölü ruhuna eşlik ettikleri zaman gökyüzüne ya da yeraltına yaptıkları yolculukları kurban hayvanının üstüne binerek yaparlar*” ve birçok zaman bu “*kurbanlık hayvan*”, attır (Örnek, 2014, ss. 59-60). Şehzade de öteki dünyaya olağanüstü at sayesinde ulaşır.

“Orta dünyayı” öteki dünyadan ayıran objeler genellikle dağ, deniz ve ormandır. Cılız ve kardeşlerini Baba Yaga'nın mekanından kendi evlerine götüreren yol, mavi denizden geçmektedir: “*Yiğitler nereye saklansın? Önlerinde mavi deniz varmış, arkalarında Baba Yaga ateş saçıyor ve yakıyormuş!*” (Barag ve Novikov, 1984, s. 134). Onlar, Baba Yaga'nın bekçisi olduğu öbür dünyadan dönmek için bu denizi aşmak zorundalardır.

Sedat Veyis Örnek bu konuyla ilgili şu bilgiler vermektedir: “*Öte dünya genellikle yeraltında, yeryüzünde ve gökyüzünde canlandırılmaktadır. Denizlerin dibini, dağların tepesini, üzerinde yaşanan toprağın sınırlarını, batı yönünü (güneşin batmasıyla ilgili), ormanları, kayalıkları, bataklıkları, mağaraları ve adaları ölümlerin eğleştikleri yerler olarak sayabiliriz*” (Örnek, 2014, s. 113). “Baba Yaga ve Cılız” masalında Baba Yaga'nın evinin yüksek dağda bulunması tesadüfi değildir: “*...orada dik bir dağda yüksek duvarla çevrili beyaz taştan yapılmış ev, avlu kapısının yanında demir direkler duruyor. Saymışlar – kırk bir direk*” (Barag ve Novikov, 1984, s. 133). Bu, onun öteki dünyaya aidiyetinin göstergesidir.

Masallarda dağ, deniz, orman dışında köprü de iki dünya arasındaki geçit fonksiyonu üstlenmektedir. “Bahadır Köpekoğlu” masalında Köpekoğlu yılanların gelmesini köprüünün altında bekler, yendiği yılanların cesetlerini de dağların altına koyar. Şehzade, Kuşlar Padişahı'nı Kaf Dağı'nın eteğinde Ulu-Ağacın dibinde bulmaktadır Boratav, 1969, s. 84). Buradaki Ulu-Ağaç (Dünya Ağacı), Alt, Orta ve Üst Dünyayı birleştiren kutsal ağaçtır: “*Türklerin dünya tablosunda ağaç, dünya yapısının düzenleyicisi olarak aktarılmaktadır. Bu karakter yardımıyla bütün mekan ve zaman parametreleri oluşturmaktadır. Bütün varoluş alanlarını dikey olarak bağlayan ağaç, aynı zamanda dünyanın merkezi ve eksenidir. O, hem zaman, hem de mekan koordinatlarının başlangıç noktasıdır.*” (Lvova, Oktyabrskaya, Sagalayev ve Usmanova, 2013, s. 32)

Cılız'ın evcilleştirdiği at denizin derinliklerinden gelmekte, Dünya-Güzeli'nin kırsakları da Yedi-Deniz'in ötesinde bulunmaktadır (Boratav, 1969, s. 88).

Masallarda mitik ve olağanüstü varlıkların harekete geçtiği vakit genellikle gecedir. “Baba Yaga ve Cılız” masalında Baba Yaga gece yarısında hizmetkarlarına misafirlerin başlarını kesme emrini vermektedir. “Dünya-Güzeli” masalında ise sihirli kırsak denizden tam gece yarısında çıkmaktadır. Köpekoğlu yılanlarla gece savaşmaktadır. Dünya-Güzeli gün doğmadan gül bahçesinde gergef işlemektedir.

2. MASAL KAHRAMANI

2.1. Kahramanın Olağanüstü Doğuşu ve Gücü

Masal kahramanları mitik kahramanlardan farklı olarak artık tanrı veya yarı tanrı yaratıcılar değildir. Bununla birlikte idealleştirme sonucu olarak onlar da tanrısal ebeveynlere, olağanüstü doğuşa sahip olabilir; kimi totem özelliklerinin kalıntılarını hâlâ koruyabilirler (Meletinskiy, 1976, 266).

“Baba Yaga ve Cılız” adlı Rus masalında yaşlı adam köyde topladığı kırk bir yumurtayı kuluçkanın altına koyar. İki hafta sonra yumurtalardan kırk *“sağlıklı ve güçlü, biri ise cılız ve güçsüz”* olmak üzere toplam kırk bir oğlan dünya gelir (Barag ve Novikov, 1984, s. 133). Kırk birinci oğlanın fiziksel eksiklikleri, olağanüstü kahraman olmasının bir göstergesidir.

“Bahadır Köpekoğlu” masalında kral, çocuk sahibi olmak için denizde turna balığı avlatır. Aşçı kadının balığı pişirdiği sırada suyunun tadına bakması, çariçenin balığı, köpeğin de balığın kemiklerini yemesi onların birer oğul doğurmasını sağlar. Kahramanın bir hayvandan doğması, oldukça yaygın mitolojik motiflerden biridir.

Birçok milletin mitolojisinde su, hayatın kaynağı olarak düşünülmektedir. Suda yaşayan balık da suyun hayat verme yeteneğine sahiptir ve dolayısıyla onu yiyen kadının da çocuk sahibi olmasını sağlar. Bazı halk inanışlarına göre bir kadın için rüyada balık görmek, çocuğunun doğacağı anlamına gelmektedir (Zavadska, Muzyçenko, Talançuk ve Şalak, 2002, s. 236). Kimi Türk halkları su iyelerinin turna balığı olarak canlandırıldığına inanmaktadır (Lvova vd., 2013, s. 107).

Kahramanın hızlı büyümesi, ana özelliklerinden biridir. “Baba Yaga ve Cılız” masalında *“yaşlı çiftin çocukları yıllar içinde değil, saatler içinde büyüyormuş”* (Barag ve Novikov, 1984, s. 133). Benzer durumu “Bahadır Köpekoğlu”nda da görmekteyiz: *“Onlar da yıllar içinde değil, saatler içinde, büyüyorlarmış. On sekiz saat içerisinde on sekiz sene geçmiş gibi büyümüşler.”* (Dunayevska, 1990, s. 137)

Tıpkı mitlerdeki kahraman gibi masal kahramanı da inanılmaz güçlüdür. Cılız, demircinin yaptığı ilk zinciri rahatça koparır. Köpekoğlu kardeşleriyle ok atmakta yarışır ve attığı ok, öbür dünyaya ulaşır yılanın evinin penceresine isabet eder. Köpekoğlu üç, altı ve on iki başlı yılanları yenmeyi başarır, onların cesetlerini dağın altına saklar.

“Bahadır Köpekoğlu” masalında Köpekoğlu ve kardeşleri okuma yazma öğrenme konusunda da çok yeteneklidir: Onlar, *“okuma yazmayı öğretmenlerinden daha iyi öğrenmişler”* (Dunayevska, 1990, s. 137). Kahramanın diğerlerinden öğrenme konusunda da üstün olması, masala daha geç dönemde giren motiftir. Köpekoğlu hayvanlara dönüşebilme yeteneğine sahiptir: Masalda o, kediyeye dönüşmektedir ki bu da mitolojik kahramanlara özgüdür.

2.3. Kahramanın Yılanla Savaşması.

Meletinskiy harikulade sihirli nesnelere edinme motiflerinin kültürel kahramanları anlatan mitlerden geldiğini savunmaktadır. Ona göre esir kızları azat etmek için “diğer dünyaları” ziyareti anlatan masallar da şamanların veya büyücülerin hasta ya da ölü insanın ruhunu bulmak için yolculuk yapması hakkındaki mitleri ve efsaneleri hatırlatmaktadır. Yamyamın eline düşen ve birinin çevik zekası sayesinde kurtulan çocukları veya kitonik yılanın öldürülmesini anlatan masallar da erginlenme ritüellerine has motifleri betimlemektedir (Meletinskiy, 1976, s. 263).

“Bahadır Köpekoğlu” adlı masalda Köpekoğlu yılanlarla mücadele eder. Dünya mitolojisinin ana imgelerinden biri olan yılan (ejderha), kozmogonik mitlerde önemli rol almaktadır: Bu mitlerde kaosu simgeleyen ejderha (yılan veya bir canavar) düzen güçleri tarafından öldürülmektedir (Zavadska vd., 2002, s. 145). Masal kahramanlarını “iyilik işleyenler”, “kötülük işleyenler” ve “mahrumlar” olmak üzere üç gruba ayıran Lidiya Dunayevska, “kötülük işleyen”ler arasında merkezî yerin yılanla ait olduğunu söylemektedir. O, yılanla savaşma motifini ilkel erginlenme töreninde yansıtılan “canavar tarafından yenme” motifine bağlamaktadır (Naumovska, 2010, 302).

Köpekoğlu sırayla üç, altı ve on iki başlı yılanlarla savaşmaktadır. Slav masallarında yılan genellikle çok başlı yaratık olarak tasvir edilmektedir. Bu yılanların ana özelliklerinden biri, ateş püskürtmesidir: *“Köpekoğlu köprüünün altına gitmiş, ne görsün: on iki başlı yılan uçarak geliyor, on iki mil ötesinden cehennemî ateş saçıyor”* (Dunayevska, 1990, s. 139). Ama Rus folkloruna nazaran Ukrayna folklorunda antropomorfik yılan tipi de oldukça yaygındır.

Masalda dikkat edilmesi gereken husus, kahramanla yılanların daha yüz yüze görüşmeden birbirine yazılmış düşmanlar olmasıdır. Yılanlar dünyada onları yenebilecek tek kahramanın Köpekoğlu olduğunu baştan beri bilmektedirler: “*Dünyanın bir yerinde Köpekoğlu yiğit varmış, ama kuzgun buraya kemiğini bile getirmez*” (Dunayevska, 1990, s. 138). Aynı şekilde yaşlı yılan da oğullarını öldüren kişinin Köpekoğlu olduğunu hemen bilir.

Köpekoğlu'nun yılanlarla konuşması, Ukrayna masallarına has formül sözler kullanılarak gerçekleşmektedir:

- *Yalan söylüyorsun! İyi yiğit, kendisi köprüünün altından çıkar.*
- *O zaman barışalım mı, savaşalım mı?*
- *Ben de kötü bir canavarla mı barışayım?! Ben buraya seninle barışmaya gelmedim!*
- *Haydi harman yerine çıkalım!* (Dunayevska, 1990, s. 138)

Üçüncü gece en güçlü yılanla savaşmanın çok güç olacağını bilen Köpekoğlu, kardeşlerine eldiven ve atını bırakmaktadır: “*Eldivenlerimden köpük akarsa sevinin, kan akarsa gah kendiniz yardımınıza koşunuz gah atımı çözüp bana gönderiniz*” (Dunayevska, 1990, s. 139). Eldiven kanın akması Köpekoğlu'nun yılanla dövüşmesi sırasında zor durumda kaldığını göstermektedir. Buna benzeyen motif, M. Ö. XIV. yüzyılda Mısır yazıcıları tarafından kaleme alınan Anupu ve Bitiu hakkındaki masalda da geçmektedir: Biranın kaynamaya başlaması, kahramanın başının belada olduğunu göstermektedir (Gruşevskiy, 1993).

Eldivenin sahibinin durumunu göstermesi, temas büyüsüyle ilgilidir. Gürbüz Erginer (2006, s. 53) temas büyüsünün şöyle bir tanımını vermektedir: “*Büyünün bu türü, temas prensibine dayanmaktadır. İki şey arasındaki temas ortadan kalksa bile, birbirlerini uzaktan etkileyebildikleri, ayrıca, bir şeyde var olduğu düşünülen bir niteliğin ya da gizli gücün onunla temas eden şeye geçeceği fikir çağrışımı temas büyüsünün öz niteliğini oluşturmaktadır*”. Bu sebeple Köpekoğlu yılanların evinde unuttuğu eldiveni geri almak için dönmektedir. Köpekoğlu'nun yaptığı açıklamaya göre bunun sebebi, babasının yanına eldivensiz dönmek istememesidir. Aynı zamanda onun bu davranışını, yılanların eldiveni aracılığıyla kendisini etkilemesini engelleme çabası olarak değerlendirmek de mümkündür.

Köpekoğlu'nun ve yılanın harman yerine üflemesi ne kadar kuvvetlerinin kaldığını göstermektedir: “*O üflemiş – harman yeri bakır kesilmiş, yılan üflemiş – harman yeri gümüş kesilmiş (yılanın daha çok gücü varmış)*” (Dunayevska, 1990, s. 140). Bu da büyüsel bir eylemdir, varlığın verdiği nefesin onun gücünü gösterdiği düşünülmektedir. Bu sebeple demirciler Kuzma ve Demyan da Köpekoğlu'na yaşlı yılanın gücünü, nefesinin çevreye verdiği zarara göre ölçmesini önermektedir. Köpekoğlu bu eylemi uygulayınca oradaki kenevirlerin yandığını fark eden demirciler, yılanın daha çok gücün kaldığı kanaatine varmaktadır.

Yılanların evinde kedi olarak oturan Köpekoğlu'na yılan kızları bir parça ekmek verir fakat o, onu masanın altına saklar. Dünyadaki mitlerin çoğunda dirilerin öteki dünyadan varlıklara ait yemekleri yemesinin tehlikeli olduğu inancı mevcuttur. Bu motif Yunan mitolojisindeki Demeter ve Persephone mitinde geçmektedir: “*Ölülerin yemeğinden yiyenlerin kasvetli ölümler ülkesinde kalması*” emredilir (Rosenberg, 2003, s. 30), dolayısıyla Ölümler Dünya'sında bir nar tanesini yiyen Persephone artık kocası Hades'in yanında kalmak zorundadır (Öztürk, 2016, s. 368). Japon mitolojisinde başlangıç tanrısı İzanagi ölen eşi İzanami'nin peşinden yeraltı dünyasına (Yomino-kuni) gitmiş, ama ne kadar yalvarmışsa da İzanami ölümler dünyasının yiyeceklerinin tadına baktığından geri dönmemiştir (Öztürk, 2016, s. 621). “Altay Yaratılış Miti”nde ise insanlara Tanrı şunu der: “Fena ruhlar (Körmösler) insanlara yaklaşınca onlara yemek versinler, Körmöslerin aşlarını yemeyiniz. Yerseniz onlardan olursunuz” (Seyidoğlu, 2011, s. 43).

Yılanın kızlarının çeşitli nesnelere dönüşme yeteneği vardır. Yaşlı yılan onlara şöyle bir görev vermektedir: “*Gidin, kızlar, o tarlaya, biriniz kuyuya dönüşsün, gümüş ve altın kuyuya. Onlar kuyunun yanına dinlenmeye otururlar, ben de onlara yetişirim ve yerim onları. Öbürünüz*

de diğer tarlanın ortasında gümüş ve altın elmaları olan elma ağacına dönüşsün. Onlar hediye için elmalar koparmaya başlar, ben de onlara orada yetişirim ve yerim onları. Üçüncünüz ise en uzak tarlaya uçsun, orada gümüş ve altın çiçekli böğürtlene dönüşsün, ben onlara orada yetişirim ve yerim.” (Dunayevska, 1990, s. 140)

“Bahadır Köpekoğlu” masalında yılanın üç tipi de betimlenmektedir: zoomorf (üç, altı ve on iki başlı yılanlar), antropomorf (yaşlı bir nine misali sobanın üzerinde ısınan yaşlı yılan ve başörtü işleyen kızları) ve kitonik (yaşlı yılanın Köpekoğlu’nu yakalamaya çalışırken aldığı hâl). Masalda bu tipler bir bütün olarak düşünülmekte ve sürekli birbirinin içine girmektedir. Yaşlı yılanın kitonik bir yaratık olduğunu gösteren özellikleri şunlardır: Bu yılan uçarken “*bir dudağı bulutların altında, öbürü yerde*” sürüklenmekte (Dunayevska, 1990, s. 141); o, Çaroğlu ve Aşçıoğlu’nu atlarıyla beraber yutmakta; denizin yarısını içebilmekte, demirhanenin kapılarını yalayarak yok etmektedir.

Köpekoğlu’nun yilandan demirhanede saklanması tesadüfi değildir. Demir, gökyüzünden gelen bir madde sayılır ve kötü ruhları yenme gücüyle bilinmektedir: Masalda da demirciler yılanın dilini kısıp tutup ona ağır çekicilerle vurmaktadırlar. Demirciler ve Köpekoğlu’nun yılanı pulluğa koşup onunla dünyayı sürmesi de Ukrayna mitolojisinde oldukça ünlü bir motiftir: Ukrayna’nın Orta Naddnıpryanşçına adlı bölgede yer alan yüksek toprak setlerinin ortaya çıkması, mitik bir kahramanın o toprakları yılanla sürmesine bağlanır.

2.4. Kahraman Baba Yaga’nın Evinde.

Masallarda üç tip Baba Yaga’nın yer aldığı söylenebilir: Bağışçı Baba Yaga, Kaçıran Baba Yaga ve Savaşçı Baba Yaga (Propp, 1986, s. 53). Baba Yaga, ölüm ve ölümler dünyasıyla ilgili karakterdir. Propp, masaldaki Baba Yaga ile ilgili motiflerin çoğunun, eski ergenliğe geçiş ritüelleriyle bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. Bu ritüeller sırasında erkek çocuğun ölüp yeni bir insan olarak dünyaya geldiği sanılmaktaydı. Ritüel esnasında çocuk üzerine, olağanüstü bir yaratık tarafından yenildiğini sembolize eden eylemler yapılırdı. Çocuk sembolik bir şekilde yakılır, pişirilir, parçalara ayrılır ve yeniden diriltilirdi. Dirilen çocuk yeni ad alırdı, onun tenine dövmeler ve diğer geçiş töreni işaretleri yapılırdı (Örnek, 2014, s. 105; Propp, 1986, s. 57).

Kimi folklorcular Baba Yaga’nın imgesinin anaerkil toplumda başta cenaze ve ergenliğe geçiş ritüeli gibi çeşitli ritüelleri düzenleyen kadınlarla ilgili olduğunu savunmaktadır. Bazı bilim adamları ise masaldaki Baba Yaga’yı soğuk evde ölmeye bırakılan yaşlı kadınlara (canlı ölü) ilişkilendirmektedir (Zavadskaya vd., 2002, ss. 143-144).

Baba Yaga hakkındaki masallar, ergenliğe geçiş ritüellerinin izlerini içermektedir: “Baba Yaga ve Cılız” masalı erkek, “Baba Yaga” adlı masal ise kız erginlenmesiyle ilgilidir. Baba Yaga’nın özelliklerinden biri, kahramana yemek vermesidir. “Baba Yaga ve Cılız” masalında Cılız ve Baba Yaga arasındaki konuşma şöyle gerçekleşmektedir:

- *Ah siz, çağrılmamış - davet edilmemişler! Siz nasıl izin almadan atlarınızı bağlamaya cesaret ettiniz?*

- *Haydi, nine, niye bağıryorsun? Sen öncelikle karnımızı doyur, bizi hamama götür, ondan sonra sorularını sor.*

- *Baba Yaga onların karınlarını doyurmuş, onlara içecekler içirmiş; onları hamama götürünce de sorular sormaya başlamış... (Barag ve Novikov, 1984, s. 134)*

Bu motif, ölümler öteki dünyaya yolculuğu sırasında sihirli yemek yemesi inancından kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde Cılız’ın hamama gitmesi de bizi ölümler gömülmeden önce yıkanması gerektiği geleneğine götürmektedir.

Bu konuyla ilgili Propp şunu söylemektedir: “... Ölümler için hazırlanan yemeği tadan yabancı kesin olarak ölümler dünyasına katılmaktadır. Yaşayanlar için bu yemeğe dokunma yasağı bundan kaynaklanmaktadır. (...) Bu yemeği talep eden kahraman bu yemekten korkmadığını, ona

hakkı olduğunu, kendisinin “hakiki” bir kahraman olduğunu göstermektedir. Bunun için Yaga onun yemek verme talebine boyun eğmektedir. (...) Mısır ile ilgili materyaller bize niye konuşmadan önce yemek yemek gereklidir diye gösterir. Yemek, ölünün ağzını açmaktadır. Sadece bu yemeği tattıktan sonra konuşabilecektir.” (Propp, 1986, ss. 67-68)

“Baba Yaga” masalında Baba Yaga’nın kemik ayağa sahip olması, onun öteki dünyaya ait olduğunun bir göstergesidir. Birçok masalda onun kör olduğuna da değinilmektedir.

Kızın üvey annesi onu Baba Yaga’dan kıza gömlek dikmek için iğne ve ip almaya göndermektedir. Bu masalın temelinde kız çocuklarının erginleştirilme töreni yatmaktadır. Baba Yaga evinde oturup dokumayla uğraşır. Kızı da dokuma tezgahının başına oturtur. Bu, onun Yunan mitolojisindeki insanların yaşam ağını ören ve kesen, böylece onların doğum ve ölüm saatini belirleyen Moiralara yakınlığını göstermektedir (Öztürk, 2016, s. 842).

Masalda Baba Yaga’nın emri altında bir kadın hizmetçisi, kedi, köpekler, akağaç ve kapılar vardır. Kız onlara hediyeler (hizmetçiye mendil, kediye et vs.) vererek kendisini yemek isteyen Baba Yaga’dan kaçmayı başarmaktadır: “Köpekler onu ısırma kalkmışlar ama kız onlara ekmek atınca ona yol vermişler; kapılar onun önünde kapanmak istemiş, kız onların altına biraz yağ dökmüş, kapılar da geçmesine izin vermiş; akağaç gözlerini oymak istemiş, kız ona kurdele bağlayınca o da geçmesine izin vermiş. Kedi ise dokuma tezgahına oturmuş ve dokumaya başlamış” (Barag ve Novikov, 1984, s. 126). Propp kızın kapıya yağ dökmesinde törensel su serpmenin izlerini görmektedir. Aynı şekilde ağaca kurdele bağlama da kült eylemlerinden biridir. Vladimir Petruhin öbür dünyaya girişinin bekçisi köpek hakkındaki mitlerin oldukça popüler olduğunu söylemektedir. Örneğin, Yunan mitinde cehennem köpeği Kerber’e ekmek verilmelidir (Petruhin, 2010, ss. 10-11). Bu şekilde masalda da ölümler dünyasına girişi koruyan hayvanlara hediye sunma inancının izlerinin bulunduğu söylenebilir.

Propp’a göre kızın bu eylemleri Baba Yaga’nın evine girerken değil, kendi evine kaçarken yapması daha geç dönemlerde bir değişikliğin ortaya çıkmasının göstergesidir (Propp, 1986, s. 61). Rus masallarında kız sihirli tarak ve havlu, Cılız ve kardeşleri ise deniz üzerinden köprüyü yöneten mendil sayesinde Baba Yaga’dan kaçmayı başarabilmektedir. Benzer motifler Ukrayna ve Türk folklorunda da vardır. İnisiasyonu tamamlanmış olan kahraman, evine dönmeden önce kendisini öteki dünyanın büyülerinden korumalıdır.

Baba Yaga’nın sihirli aletleri arasında havan, tokmak ve süpürge vardır. O, onları uçup kurbanları yakalamak için kullanmaktadır: “Baba Yaga çarçabuk havanın içine binmiş, onu tokmakla kamçılıyıp süpürgeyle izini sile sile kızın peşine düşmüş.” “Baba Yaga ve Cılız” masalında Baba Yaga ateş kalkanı sayesinde ateşi de püskürtmekte, yani yılan özelliğini de taşımaktadır. Slav folklorunda Baba Yaga, cadı ve yılan kadın çoğu zaman aynı karakterdir.

2.5. Kahramanın Evlenmesi

Ukrayna masalında Köpekoğlu’nun yılanları yendikten sonra başarması gereken öbür görev, kendisine bir eş bulmaktır.

Köpekoğlu’nun üç sihirli tarlayı geçmek için demirciler Kuzma ve Demyan’ın nasihatlerine uyması gerekir: “Git, bir tarlaya varırsın – orada üzerine çok güçlü uyku çöker. Eğer bu iğneleri göz kapaklarına batıradurursan geçersin. İkinci tarlada şarkı söylemek isteği seni sarar, acayip neşeli olursun. Eğer bu bazlamadan ısradurursan isteğin geçer, şarkıyı söylersen mahvolursun. Üçüncü tarlaya vardığında arkan çimdiklenir, ısırılır ama sakın arkana dönüp bakma ve ısrarı kovmaya çalışma yoksa mahvolursun.” (Dunayevska, 1990, s. 142)

Burada durulması gereken önemli nokta, masalda Köpekoğlu’nun savaştığı yılanların yaşadığı diyarla evlilik sınamalarından geçeceği diyarın birbirinden farklı olmasıdır. Bunu, Köpekoğlu’nun üç sihirli tarladan geçmesi göstermektedir. Gördüğümüz gibi Köpekoğlu’na yasaklanmış üç eylem uyumak, gülüp şarkı söylemek ve arkasına bakmaktır. Tüm bu eylemler, canlı bir yolcunun ölümler dünyasında uyması gereken tabulardır. Propp’un Gayton’dan

aktardığına göre canlı bir insanın öteki dünyada esnemekten ve uyumaktan kendisini sakınması gerekmektedir: Bu eylemler ölümlere onun hala yaşamakta olduğunu ele vermektedir (Propp, 1986, s. 81). Aynı durum gülmek, şarkı söylemek için de söz konusudur.

Ölümler dünyasında arkaya bakmak da yasaktır. Bunun oldukça bilinen örneği, Orfe'nin hikayesidir. Yunan mitolojisinde müz Kalliope'nin oğlu olan ve sanatı sadece insanları değil, tabiatı da büyüleyen Orfe, yılan ısırığından ölmüş eşi Evridiki'yi bulmak için ölümler dünyasına gitmektedir. Yeraltı tanrısı Hades Orfe'ye eşini, Orfe'nin evine girene dek arkasına bakmaması şartıyla yeryüzüne göndereceğine söz vermektedir. Fakat Orfe yasağa uymayıp arkasına baktığı için eşi ölümler dünyasına dönmek zorunda kalmaktadır (Tokarev, 1988, s. 262).

“Bahadır Köpekoğlu” masalında Köpekoğlu olağanüstü güçleri olan on bir insana rastlamaktadır. Bunlar, Müzikçi; bir adımda bir, kimi zaman ise iki veya üç mili aşabilen Hılka; Çok Uzakları Görebilen; Soğuk (Kar Yağdıran); yangın ve ateşten abasıyla örtünerek kurtulan Aba; Yiye Yiye Asla Doyamayan (Çok Yiyen); İçe İçe Susuzluğunu Gideremeyen (Çok İçen); hedefi beş mil uzaktan bile isabet ettiren Omuz Sırıgından Vuran; Dağdeviren; Meşedeviren ve Sudeviren'dir. Türk masallarında da olağanüstü hünere sahip ve yaptıkları işe göre isimlendirilen insanlar kahramana güç görevlerde yardımcı olmaktadır. Bunların arasında kayaları hamur gibi yoğuran Taş Yoğuran, bir dağı kaldırıp diğerinin üstüne koyan Dağ Deviren, meşe ağaçlarını çekip ince iplik gibi yapan İğ Eğiren, Yer Dinleyen, bir değirmenin öğüttüklerini avuç avuç yiyen Silip Süpüren, kaynar suda yıkayan Derya Yutan, çok uzun adım atan Seyrek Basan gibi tipler yer almaktadır (Günay, 1983, ss. 27-28).

Propp masal kahramanının hava, nehir ve balık, dağ ve orman iyelerinin boyun eğdiği güçlü bir şaman olduğunu söylemektedir. Ona göre doğa iyeleri kahramanın yaptığı ritüeller sonucu ona hizmet etmektedir. Fakat masalda bu husus varlığını az korumuş, onun yerini kahramanın yardımcılarıyla tesadüfi karşılaşması almıştır (Propp, 1986, s. 184).

Masalda bu olağanüstü yardımcıların olması animizm inancına bağlamak mümkündür. “Animizm, ruhî varlıkların maddî dünyanın hadiselerini ve insan hayatını idare ettiğine ve hem burada hem de mezarlıkta insan hayatına tesir gösterdiğine inanmaktır” (Bayat, 2007, s. 60). Animizm öncelikle ırmak, dağ gibi doğa objelerinin ruhlarının (iyelerinin) olduğu inancında şekli bulmuştur. Atalar kültü de bu inançla ilgilidir. “Atalar, dinsel ve toplumsal buyrukların, gelenek ve âdetlerin koruyucuları olarak kabul edilirler” (Örnek, 2014, s. 93). Dolayısıyla, Köpekoğlu'na evlenme öncesi sınamalarını başarıyla geçmesine hava iyesi Soğuk, dağ iyesi Dağdeviren, su iyesi Sudeviren gibi tabiat ruhları ve ata ruhlarının yardım ettiği söylenebilir. Ünlü Ukrayna masal araştırmacısı Lidiya Dunayevska bu Meşedeviren, Dağdeviren, Sudeviren gibi karakterleri “kişileştirilmiş doğa güçleri arketipleri” olarak değerlendirmektedir (Naumovska, 2010, s. 300).

Çarın, kızını almayı isteyen kahramanı sınaması da önemli bir husustur. Dünyanın birçok ilkel toplumunda, örneğin Avustralya kabilelerinde erkek için geçiş ritüelini onun kendi kabilesi değil, eş alacağı kabile düzenlemekteydi (Propp, 1986, s. 107). Boratav ise Türkiye'de de bir zamanlar evlilik öncesi sınamanın olduğunu şöyle dile getirmektedir: “...Yüz yıl önceleri Eskişehir'de, evlenme çağına geldiğini ispatlaması için, delikanlı, mahallenin birikme odasında bir sınamadan geçirilirmiş; meydan sinisinden bir ibriğe, yere dökmeden su boşaltması beklenirmiş” (Boratav, 2013, s. 189). Lidiya Dunayevska da masalda kahramana kaynatası çar tarafından verilen görevlerde “erkeğin gelinin soyunun üyesi olması için mutlaka tamamlaması gereken eski törensel sınamaların kalıntılarını” görmektedir (Naumovska, 2010, s. 300). Bu sınamalar, gelinin soyunun “yabancı”, “öteki dünya” olarak algılanması ile ilgilidir: Ona dâhil olmak için kahraman belirli bir sınırı geçmelidir.

Çarın verdiği ilk görev, hamamında gecelemeştir. Köpekoğlu ve yoldaşları yanan hamamda Aba ve Kar Yağdıran sayesinde bir gece kalmayı başarır. İkinci görev, aslanın yanında gecelemeştir: Bu sefer Müzikçi, müziğiyle büyülenmiş aslana ders vereceğini vaat ederek onu tehlikesiz ve güçsüz hale getirir. Üçüncü görevde çarın hazırlattığı sofrada bütün yemekleri Çok

Yiyen ve Çok İçen yer. Dördüncü görev, çarın demir hamamında gecelemeştir. Çok ısıtılan hamamı Kar Yağdıran soğutur. Propp Kar Yağdıran'a benzeyen karakterleri "hava iyesi, kış ve ayaz iyesi" olarak nitelendirmekte, bunun gibi karakterlerin birçok mitte, örneğin, Kuzey Kızılderililerin mitlerinde yer aldığını söylemektedir (Propp, 1986, s. 182).

Son görev, prensesle su taşımada yarışmaktır. Dikkat çekici nokta, prensesin de olağanüstü güçlere sahip olmasıdır: O, Hılka'yı kandırıp uyutur, kaçmak için turna balığına, sincaba ve fareye dönüşür. Prensese, Meşedeviren ve Dağdeviren sayesinde yakalanır. Sudeviren'e gelince o, güçlerini etkinleştirmek için bıyıklarını kullanmaktadır: "*Sudeviren de suya dalmış, bıyığını bir tarafa doğru çevirmiş, o taraf kurumuş, öbür tarafa doğru çevirmiş, öbür taraf da kurumuş*" (Dunayevska, 1990, s. 146). Rus masallarında yer alan Bıyıklı tipinden söz eden Propp (1986, s. 183), onu "*balık bolluğunu ve başarılı avı bağışlayan nehir iyesi*" olarak nitelendirmektedir. Bu açıklama, Ukrayna masalındaki Sudeviren için de geçerlidir.

Türk masalında Şehzade'ye padişah tarafından verilen üç görev, Kuşlar-Padişahı, fildişi ve Dünya-Güzeli'ni bulmaktır. Şehzade onları atın yardımıyla tamamlamaktadır. Son görevde Şehzade atının nasihatini üzerine dikenli gül dalından yedi çubuk keser, gergef işleyen Dünya-Güzeli'ni aniden saçlarından tutup gül çubuğu ile dövmeye başlar, dilber "yeter" deyinceye kadar. "Sonunda Dünya-Güzeli: '*Yeter delikanlı. Canım sana feda olsun. Ben de senin gibi bir yiğit bekliyordum.*' diyor" (Boratav, 1969, ss. 87-88).

Bu konuda Dünya-Güzeli ile İskandinav-Germen mitolojisi ve eposunun kahramanı olan Brunhilde arasında bir paralel çizmek mümkündür. Edda şarkılarında Brunhilde bir kahraman kadın, Nibelungen anlatısında ise efsanevi İzlanda ülkesinin hükümdarı olan kadın savaşçı olarak tasvir edilmektedir. Brunhilde, kendisinin sadece en güçlü yiğitle evleneceğini beyan etmektedir. Siegfried (İskand. Sigurd), Brunhilde'le evlenmek isteyen Gunther'in (İskand. Gunnar) yerine Brunhilde'in sınamalarından başarıyla geçip bu kadın savaşçıyı yenmektedir (Tokarev, 1987, s. 188). Fakat Türk masalındaki eylemin açıklanması farklı olabilir: Evlenen erkekle kız farklı kabilelerden olduğu için kız, kocasının soyuna girene dek onun için tehlikeli, yabancı dünyanın temsilcisidir. Bu hususta "Bahadır Köpekoğlu" masalında da prensesin ancak üç kere kaçıp yakalandıktan sonra kendisini Köpekoğlu'na teslim etmesi önemli bir noktadır.

Hem Ukrayna hem de Türk masalında prensesler sevmedikleri yaşlı hükümdarlardan kurtulmak için onlara bir nevi sınav düzenlemektedir. Ukrayna masalındaki prenses Köpekoğlu ve çarı yanan korla dolu çukurun üzerinden geçmeye zorlarken Dünya-Güzeli, padişaha gençleşeceğini söyleyerek Doru-Kısrak'ın sütünde yıkanmasını istemektedir. Bu motifler anlamca birbirine yakındır. Ateşin, arındırıcı gücünün olduğuna inanılmaktadır. Doru-Kısrak'ın sütüne gelince Doru-Kısrak, öteki dünyaya ait bir hayvandır. Ve öteki dünyadan getirilen her şeyde olduğu gibi kısrakın sütünün de sihirli gücü vardır. Onun sütüyle Ukrayna ve Rus masallarında betimlenen "ölüm suyu" arasında benzerlik söz konusudur: Ölüm suyuna batırılan dal nasıl hemen kararır, kurur veya çürürse bu sihirli süte giren Padişah da kollarını ölüme açmaktadır.

Eş arayışına çıkmadan ve ateş üzerinden geçmeden önce Köpekoğlu, beyaz bir gömlek giymektedir: "*Köpekoğlu beyaz bir gömlek giymiş ve yola çıkmış*"; "*Köpekoğlu beyaz bir gömlek giymiş ve sopanın üzerine adım atmış*" (Dunayevska, 1990, s. 143, 147). Beyaz rengin birçok halkın mitolojisinde ayrı bir yeri vardır, o, temizlik, kutsallık, kurtuluş ve yeni başlangıç sembolüdür (Çoruhlu, 2002, s. 190).

3. MASALDA OLAĞANÜSTÜ HAYVANLAR

3.1. At.

Genel olarak at, tanrılar ve kahramanların sadık yardımcısıdır. Slavlar, atı güneş ilahının doğuşu ve batışı ile bağdaştırmaktaydı. Hint-Avrupa mitolojisinde fırtına tanrısı, ata binen veya atlı arabada oturan ve ejderhaları öldüren kahraman şeklinde tasavvur edilmekteydi (Zavadaska vd., 2002, s. 238). Türk inanışlarında da at, Üst Dünya tanrılarının hayvanı olarak

düşünülmektedir (Lvova vd., 2013, s. 31). Birçok halkın folklorunda at, sahibine öbür dünyada da hizmet eden varlıktır. Bu sebeple çoğu zaman atı da sahibiyile beraber gömerlerdi. Türk şamanist törenlerinde at, şamanın gökyüzüne çıkacağı binek ve kurbanlık hayvan olarak önem kazanmıştır (Çoruhlu, 2002, s. 140).

“Baba Yaga ve Cılız” masalında sihirli kısrak havayı etkileme ve insan gibi konuşma yeteneklerine sahiptir ve denizin derinliklerinde yaşamaktadır. Suyla bağlantısı Hint mitolojisindeki Agni ve Yunan mitolojisindeki Pegasus’ta da görülmektedir. Çoruhlu (2002, s. 141) su unsurunun hayvan biçimli timsalinin at olduğunu söylemektedir. Propp’a göre ise “*atın kitonik ve öteki dünyayla ilgili tabiatına göre onun su tabiatı, ikincil ve daha yeni bir olgudur*” (Propp, 1986, s. 180). Türk folklorunda da atların gök menşeli, rüzgar menşeli, mağara-toprak menşeli ve su menşeli olduğuna dair efsaneler vardır (Elçin, 1997, s. 502). Zeki Velidi Togan’ın söylediğine göre “Türlere mahsus” bu motif günümüzde de Anadolu’da yaşamaktadır (Elçin, 1997, s. 505). Beyrek’in atı, Köroğlu Destanındaki kırat deniz/derya aygırı neslindedir. Erzurum’da sudan çıkan atlarla ilgili anlatılan efsanelerde atlar genellikle aygır cinsinden, diğer atlardan daha üstün tutulur, bu atlara sahip olanlar toplumda imrenilir. Aygırların çıktığı suyun, mitlerde yaygın rastlanan ab-ı hayatı sembolize ettiği söylenebilir (Atnur ve Bayoğlu, 2021, s. 144-145).

At, sadece gerçek kahramana boyun eğmekte, ona kendi taylarını emanet etmektedir. Bilindiği gibi olağanüstü güzellik de çoğu zaman mitolojik yaratıkların özelliklerinden biridir. Sihirli taylar “*birbirinden daha güzel*”, masalı anlatanın tabiriyle “*Tüm dünyayı dolaşsan bile onlar gibileri hiçbir yerde bulamazsın!*” (Barag ve Novikov, 1984, s. 133). “Dünya-Güzeli” masalında da Şehzade kendisine “*öteki atlardan bambaşka bir at*”ı seçer. Şehzade atı kırk gün özenle üzüm ve arpa ile besledikten sonra “*at arslan gibi olmuş, kir kir kişniyor*”dur ve şehzadenin kırk gün boyunca suladığı tarlayı tozutmaktadır (Boratav, 1969, ss. 81-82).

Kuş gibi at da canlıların dünyasıyla ruhların dünyası arasında bir araç rolündedir (Zavadska vd., 2002, s. 239). Propp’a (1986, s. 169) göre masalarda at, sadece kuşun sıfatlarından biri olan kanatları değil, kuşun fonksiyonlarını da üzerine almıştır. Totem hayvanı olmadığı halde totem kuşu kartal gibi yetiştirilmekte, beslenmektedir. Bunun örneğini biz “Dünya-Güzeli” masalında görmekteyiz.

Atın gelecekte olacak şeyleri sezme yeteneği de vardır: “*At ölümü, düğünü veya baharı on iki gün evvel hissetmektedir*” (Zavadska vd., 2002, s. 241). Türk muhayyilesinde atın tehlikeyi sezip haber vermesi ile beşeri vasıflar kazandığına Şükrü Elçin de değinmektedir (Elçin, 1997, s. 525). Atın kötü olayları öngörmesi masalarda sıkça rastlanılan bir motiftir. Şehzade’nin atı onu Kuşlar Padişahı’nın kanadını almaktan vazgeçirmeye çalışmaktadır: “*Şehzade, sakın alma. O kanat sana bela getirir*” (Boratav, 1969, s. 82). Şehzade’ye Kuşlar Padişahı, fildişi ve Dünya-Güzeli’ni bulması için yol gösteren de atıdır. O, Şehzade’nin babasını iyileştirecek toprağın nerede olduğunu da bilmektedir. “Baba Yaga ve Cılız” masalında da at konuşabilmekte ve sahibine nasihat vermektedir: “*İyi atı onu görmüş ve insan sesiyle konuşmuş: - Bak, sahibim! Genç karılarınızın yanına yattığınızda onlara kendi kıyafetinizi giydirin, kendiniz ise karılarınızinkini giyin; aksi takdirde hepimiz mahvoluruz!*” (Barag ve Novikov, 1984, s. 134). Yılanların atları da yakınlarında Köpekoğlu’nun bulunduğunu sezdikleri için köprüde tökezlemektedir.

“Dünya-Güzeli” masalında Dünya-Güzeli’nin Yedi-Deniz ötesindeki bir adada bulunan Al-Kısrak ve Doru-Kısrak’ından söz edilmektedir. Doru-Kısrak’ın sütü, Padişah’ın ölümüne neden olur: “*Kız Padişahı soyuyor, Doru-Kısrakın südüyle yıkamağa başlıyor; yıkadıkça Padişahın etleri dökülüyor. Döküle döküle bir iskeleti kalıyor ortada*” (Boratav, 1969, s. 89).

3.2. Kuşlar Padişahı (Anka Kuşu)

“Dünya-Güzeli” masalında Kuşlar Padişahı’nın kanadı çevresini güneş gibi aydınlatmaktadır: “*Üçüncü gece, bir yazının yüzünde yüzüyormuş, gözüne bir ara yerde küçük*

bir şey iliştiriyor, sanırsın ki, gece vakti yere güneşten bir parça düşmüş” (Boratav, 1969, s. 82); “Kuş kanadı, sarayın içini, gözleri kamaştırarak kadar ısıtırmış...” (Boratav, 1969, s. 83). Aynı şekilde Kuşlar Padişahı da “gök yüzünden yere doğru sanki bir nur süzülüyor” (Boratav, 1969, s. 85).

Bu kuşun Türk mitolojisindeki ismi, Anka’dır: “Bir fili bile havaya kaldırabilecek güç ve büyüklükte, güneşle özdeşleştirilecek güzellikte efsanevi bir kuşun adı olup, Kafkas dağlarının zirvesinde yaşadığına inanılmaktaydı. Anka kuşu, Zümrüd-ü Anka Kuşu, Hüma Kuşu, Simurg, Devlet kuşu adlarıyla da bilinmektedir” (Öztürk, 2016, s. 154).

Kuşlar Padişahı’nı Yunan mitolojisindeki feniks (phoenix) ile de kıyaslamak mümkündür. Feniks, isminin Asurlar tarafından verildiği düşünülen, yaklaşık 500 sene (diğer kaynaklara göre 1460 veya 12954) yaşayan sihirli kuştur. Kırmızı, altın ve ateş rengindeki kartal olarak tasvir edilen feniks yakında öleceğini hissettiğinde kendisini hoş kokulu otlarla dolu yuvada yakar ve küllerinden yeniden doğar (Tokarev, 1988, s. 560).

Masaldaki önemli noktalardan biri, atın Şehzade’ye anlattığı Kuşlar Padişahı’nı bulma yöntemidir: “...geri döneceksin, gidip padişahıtan **semiz bir katır** istiyeceksin. Ondan sonra **Kaf-Dağı**’na gideceğiz. Bu kuş, **Kuşlar-Padişahıdır. Senede bir kere dağın eteğinde bütün kuşlar toplanırlar. Şu sıra toplanmaları yakın. Orada sen katırı keseceksin, etini parça parça edip dağıtacaksın. Katırın sepetliğinin üstünde biraz et kalır. Sen sepetliğin içine girip saklanır, gözlerini yumar, Ulu-Ağacın dibinde bekler durursun. Kuşlar toplanır, en son padişahları gelir. Konuşur, danışırlar. Sonra Padişah izin verir, kuşlar eti kapışırlar. Kendi de sepetliğin tepesine konar. Bir gaga vurur. Gagayı vurur vurmaz, sepetliğin içinden elini uzatır, kuşu yakalar, bağırtmadan kafasını kanadının altına sokarsın; ondan sonra bana atlar, kaçarsın” (Boratav, 1969, s. 84).**

Bu, şamanist Türklerin düzenlediği kurban sunma törenini anımsatmaktadır. “*Toplumsal kurban sunma, en çok dağ tepeleriyle nehir, dere ya da göl kıyılarında, yani sınır bölgelerinde yapılır. Ruh-iyelerle görüşmelerin, sınır bölgelerinde daha kolay yapıldığına inanılır*” (Lvova vd., 2013, s. 109). Aynı görevi kutsal ağaç da üstlenmektedir, örneğin, geçmişte Beltirlerin, göklere kurban adama törenini kayın ağaçları olan bir tepede düzenledikleri bilinmektedir. Aynı durum dua törenleri için de geçerlidir, mesela “*Şorlar, her ilkbaharda kendi dağlarına ve nehirlerine kutsal kayın ağacının yanında dua törenleri düzenlerlerdi. Tören esnasında göklere, yere ve dağlara kutsal saçı saçılırdı.*” (Lvova vd., 2013, s. 43)

4. BİLGE KİŞİLER

Masalarda sihirli hayvanların yanı sıra kimi kişiler de olağanüstü bilgilere sahip olabilmektedir. “Baba Yaga ve Cılız” masalında ormana giden yaşlı adam orada bir dedeye rastlamaktadır. Dede ona derdini iyi bildiğini söyleyip çocuklarının doğması için bir çare göstermektedir. Bilge dedenin ormanda yaşaması onun orman iyisi olarak yorumlanmasını mümkün kılmaktadır.

Masalarda en yaygın bilge tipi, bir dinin temsilcisidir. Mitlerde de bu görevi sıklıkla şaman, kahin, kült rahibi üstlenmektedir. “Dünya-Güzeli” masalında Padişah’a görmez gözlerine dermanın ne olduğunu söyleyen dervistir. “Bahadır Köpekoğlu” masalında çarın çocuksuzluğuna çare bilen, üç rahipten biridir. Bu masalda ayrıca demirciler Demyan ve Kuzma da yer almaktadır. Demyan ve Kuzma, Hıristiyanlıkta iki kardeş azizin ismidir, Ukrayna halk inanışlarına göre onlar, demircileri himaye etmektedir. Demirin kutsallığı birçok halk tarafından kabul edilir. Demirin koruyucu niteliğinin olduğuna inanılır: “*Hastalıklardan, ölüm ve büyülerden, tabii afetlerden, doğum, evlenme ve ölüm olaylarının içinde, halk hekimliğinde hep demirin koruyuculuğundan faydalanılmıştır.*” (Türkmen, 2014, s. 7) Demirci ise birçok milletin kültüründe “*mitolojileri, ayinleri ve metalurji sırlarını yayan başlıca kişi*” olarak ortaya çıkmaktaydı (Türkmen, 2014, s. 3).

5. OLAĞANÜSTÜ NESNELER

Meletinskiy masalda kahramanın edindiği nesnelere ilgili şunları söylemektedir: “Masalda elde edilen objeler ve ulaşılan hedefler tabiatın ve kültürün öğeleri değil, kahramanın gönencini sağlayan gıda, kadınlar, sihirli nesnelere vs.; menşe hikayesi yerine burada kahramanın ya kendisi ya da kendi sınırlı topluluğu için elde ettiği belli nimetlerin yeniden dağıtımını yer almaktadır” (Meletinskiy, 1976, s. 265). Ukraynalı halkbilimci Viktor Davidük “Ukrayna folklorunun ilkel mitolojisi” adlı çalışmasında erginlenmeye yer veren masallarda kahramanın iki dünya arasındaki sınırda dağ, orman, köprüye dönüşebilecek sihirli attan üç kıl, tarak, fırça, havlu gibi nesnelere ihtiyaç duyduğunu belirtir (Davidük, 2005, s. 79).

İncelediğimiz masalarda şu sihirli nesnelere tespit etmek mümkündür:

Mendil. Cılız, Baba Yaga'nın mendilini sallayarak mavi deniz üzerinde bir köprünün ortaya çıkmasını ve kaybolmasını sağlayabilmektedir. Mendil ve havlu, Üst Dünya ve kutsal bir olgu olan su ve suyla ilgili objelerle ilişkilidir.

Havlu ve tarak. “Baba Yaga” masasında Baba Yaga'nın kedisinin kıza verdiği havlu Baba Yaga'nın geçemediği geniş bir nehre, tarak ise sıkı bir ormana dönüşmektedir. Çukçalar cenaze töreninden sonra eve dönerken arkalarına dağları sembolize eden küçük taşları atarken suyla dolu bir kaba da bir demet atarlar: Ot orman, su ise göl anlamına gelmekte, onlar canlıları takip etmeye çalışan ölüyü engellemektedir. Rus geleneksel cenaze töreninde ise insanlar “ölümün gitmesi için” nehrin sularına ölüyü yıkadıkları suyla dolu çömleği, saçlarını taradıkları tarağı ve ölünün yattığı otları atmaktadırlar (Petruhin, 2010, s. 11). Tarakla ilgili aynı gelenek Ukraynalılarda da mevcuttur. Ayrıca Ukrayna folklorunda tarağın orman, su, yağmur, su ruhlarıyla bağlantılarına dair inanışlar da vardır (Zavadska vd., 2002, s. 415).

Ukrayna kültüründe cenazeye katılanlara yazma, mendil, havlu dağıtılır. Genelde yaşlı insanlar, kendilerini son yolculuğa uğurlamaya gelenlere bu hediyeleri önceden hazırlarlar. Ukrayna'nın farklı yörelerinde eceli gelen insanın çilelerini azaltmak için onun üzerine düğünde kullanılan havlu veya Paskalya bayramında paska ekmeğini kiliseye götürmek için kullanılan havlu konulur. Bu, kutsal ayin sistemiyle ilişkili nesnelere de büyüsel güce sahip olduğu inancından kaynaklanmaktadır (Huziy, 2007, ss. 220-222).

SONUÇ

İncelenen metinlerle göz önüne serilen mit-masal ilişkisinde belirleyici unsurlar mekân, kahramanın doğumu, erginlenmesi ve evlenmesi ile amaçlarına ulaşmak isterken kullandığı yardımcılarıdır. İncelediğimiz Türk, Ukrayna ve Rus masallarında dünya modeli yatay şekildedir ve insanların yaşadığı dünyayla olağanüstü varlıkların bulunduğu öteki dünyayı içermektedir. Bu dünyaları birbirinden dağ, su ve orman ayırır. Öteki dünya bir krallık, orman veya dağın tepesi olarak tasvir edilebilir. Kimi masalarda kahraman öteki dünyaya ulaşmak için olağanüstü bir ata binmelidir. Bu at konuşma yeteneğine sahiptir, bilgedir ve sahibini çeşitli tehlikelere karşı uyarılmaktadır. Bu masalarda kahramanların olağanüstü bir şekilde dünyaya gelip herkesi geçen güce sahip olması, yılan gibi yaratıklarla mücadele etmesi ve olağanüstü nesnelere edinmesi mitolojik bir kahramanın tipik özellikleridir ve erginlenme ritüeliyle ilgilidir. Ukrayna, Rus ve Türk halk bilimcilerinin kendi halklarının masallarıyla ilgili yaptığı tespitlerin çoğu zaman diğerlerinin masallarını da açıkladığı gözlemlenmiştir. Mit ve ritüeller genel unsurlarıyla hem Türk hem de Ukrayna ve Rus masallarında benzerdir. Ölüp-dirilme ritüeli erginlenmenin temelidir ve kahramanlar ancak bu yolla benlik, kimlik ve saygınlık kazanmakta, evlenme ritüeli ise bundan sonra gerçekleşmektedir. Masalarda kahramanın Baba Yaga gibi ölümler dünyası temsilcisi tarafından sınanması, doğa ruhları ya da atalar olarak yorumlanabilecek kişilerden yardım alması, öteki dünyada “canlılar” için yasaklara uyması, olağanüstü yaratıklara hediye/kurban sunması, öteki dünyadan kaçmak için cenaze ritüelleri ile ilgili nesnelere kullanması gibi motifler ancak erginlenme ritüeli çerçevesinde açıklanabilir ve sihirli masalların eski dönemlere ait bir tür olduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir. Birbirinden oldukça farklı

coğrafya, din, dil ve kültüre sahip olan halkların sihirli masallarındaki benzerlikler, masalların aynı kökenden geldiğini gösterebileceği gibi bu hakların zamanında ölüm-dirilme esasına dayanan benzer erginlenme ritüellerini geliştirdiği ve toplumun işleyişi için uyulması zorunlu olan bu ritüellerin masallara benzer şekilde yansıdığını da gösterebilmektedir. Söz konusu çalışma dört sihirli masal metniyle sınırlıdır. Daha geniş masal materyali kullanılarak yapılacak çalışmanın bu halkların mitoloji sistemlerindeki benzerlikler ve farklılıklara ışık tutabileceği ve erginlenme ritüellerinin farklı kültürel ve coğrafi şartlarda ne gibi şekiller aldığı gösterebileceği düşünülmektedir.

Etik Beyan

“Türk, Rus ve Ukrayna Sihirli Masallarında Mit ve Ritüel” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kurulları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics-COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares that they have no competing interest.

Financial Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/ REFERENCES

Alptekin, A.B. (2018). *Masalların Kökeni Meselesi Üzerine Bazı Görüşler*. 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Türk Halk Edebiyatı (ss. 39-45). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Atnur, G. & Bayoğlu, A. (2021). *Koroğlu Anlatmaları Bağlamında Aygır Gölleri: Erzurum Örneği*. Ö. Güvenç, H. Baydemir, A. Sümbüllü & M.N. Ceylan (Ed.) Uluslararası Türk Dünyasında Destan ve Koroğlu Sempozyumu: Uluslararası Sempozyum Bildirileri (ss. 143-147). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Baluşok, V. (1998). *Obriadi İniatsiy Davnih Ukrayintsiv ta Davnih Slovyan*. Lviv-New York: M.P. Kots.

Barag, L. & Novikov, N. (1984). *Narodniye Russkiye Skazki A. N. Afanasyeva*. 1. Cilt. Moskova: Nauka.

Bayat, F. (2007). *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Boratav, P. N. (2013). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: Bilgesu.

Britsina, O. & Dovjenok, H. (2013). *Ukrayinski Epiçni Prozovi Narativı*. 20 Kasım 2024 tarihinde <https://ukrainaforever.narod.ru/ukrproza.html> adresinden erişildi.

Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Anahatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Davidük, V. (2005). *Pervisna Mifologiya Ukrayinskoho Folkloru*. Lutsk: Vıdavnitstvo oblasnoyi drukarni.

Dunayevska, L. (1990). *Z Jivogo Djerela: Ukrayinski Narodni Kazki v Zapısah, Perekazah ta Publikatsiyah Ukrayinskıh Pısmennıkv*. Kiev: Radyanska Şkola.

Elçin, Ş. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Erginer, G. (2006). *Anadolu'da Batıl İnanmalar ve Büyü*. E. Işın (Ed.) *Elemterefiş - Anadolu'da Büyü ve İnanışlar* (ss. 50-61). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Günay, U. (1983). Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevi Yaratıklar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-46.

Gruşevskiy, M. (1993). *İstoriya Ukrayinskoyi Literaturı v 9 tomah*. 20 Kasım 2024 tarihinde <http://litopys.org.ua/hrushukr/hrush111.htm> adresinden erişildi.

Huziy, R. (2007). *Z Narodnoyi Tanatologii: Karpatoznavçı Rozslidi*. Lviv: İstitut narodoznavstva NAN Ukrayini.

Lvova, E., Oktyabrskaya, İ., Sagalayev, A., & Usmanova, M. (2013). *Güney Sibiryaya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri. Kâinat ve Zaman. Nesnelere Dünyası*. (Çev. M. Ergun). Konya: Kömen Yayınları.

Naumovska, O. (2010). Personajna Sistema Ukrayinskoyi Çarivnoyi Kazki u Doslidjennyah Lidiyi Dunayevskoyi. *Literatura. Folklor. Problemi Poetiki*, 34, 298-303.

Naumovska, O. (2020). Konsept "Smert" v Ukrayinskiy Narodniy Kaztsi. *Bibliotekarz Podlaski*, 4, 70-86.

Meletinskiy, Y. (1976). *Poetika Mifa*. Moskova: Nauka.

Örnek, S. V. (2014). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. Ankara: BilgeSu.

Öztürk, Ö. (2016). *Dünya Mitolojisi*. Ankara: Nika Yayınevi.

Petruhin, V. (2010). *Mifi o Zagrobnom Mire: Mifi Raznih Narodov*. Moskova: Astrel.

Propp, V. (1986). *İstoriçeskiye Kornı Volşebnoy Skazki*. Leningrad: İzdatelstvo Leningradskogo Universiteta.

Rosenberg, D. (2003). *Dünya Mitolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Seyidoğlu, B. (2011). *Mitoloji Üzerine Araştırmalar. Metinler ve Tahliller*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Tokarev, S. (1987). *Mifi Narodov Mira. Entsiklopediya I*. Moskova: Sovetskaya Entsiklopediya.

Tokarev, S. (1988). *Mifi Narodov Mira. Entsiklopediya II*. Moskova: Sovetskaya Entsiklopediya.

Türkmen, F. & Türker, F. (2014). Geleneklerde ve İnançlarda "Demir". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIV(1), 1-8.

Zavadskaya, V., Muzıçenko, Y., Talançuk, O. & Şalak, O. (2002). *100 Nayvidomişih Obraziv Ukrayinskoyi Mifologiyi*. Kiev: Orfey.